

Vág: Jicchák Luria 2. [Vág: Isaac Luria 2.] -

<https://doi.org/10.59531/ots.2024.2.1.33-58>

- 33 -

JICCHÁK LURIA ÉS KÖRÉNEK ÚTJAI AZ ISTENHEZ

2. RÉSZ: AZ ÚJÍTÓ

[ISAAC LURIA AND HIS CIRCLE'S PATHS TO GOD

SECOND PART: THE INNOVATOR

VÁG ANDRÁS

vag.andras@gmail.com

Abstract. This study is the second part of a two-part study summarizing the activities of Isaac Luria in Safed, the best-known figure in Jewish mysticism. This study further colours the portrait of Luria, highlighting his unique religious genius, including his answers to some of life's greatest questions and explaining the emergence of messianic thought in his oeuvre. It also illustrates his personal contacts within the community with some short stories. The study offers a flavour of Luria's caring, charitable, soul-healing activities and his miraculous methods. It concludes with a discussion of the legends as a source for shaping and spreading the image of Luria, the holy man.

Keywords: Safed, jewish, kabbalah, innovation, messiah, healing, miracles, legends,

Bevezetés

Egy kb. 450 évvel ezelőtt meghalt különleges rabbi esetében csak feltételezéseink lehetnek arról, hogy pontosan milyen események zajlottak körülötte, miket mondott és csinált, mivel a róla rendelkezésre álló információk kizárólag mások által írt beszámolókon alapulnak. Nincs másra lehetőség, mint az utókorra maradt szavairól, cselekedeteiről – összességében életművéről – szóló leírásokból kiinduló hipotézisek megfogalmazására. A Luriáról kialakítható kép így életének különféle mozaikjaiból áll össze. Ennek a tanulmánynak az első része¹ ezekből ismertet néhányat, betekintést nyújtva Luria – vallási vezetőként, a kabbala innovatív formálójaként és tanítójaként betöltött – különféle szerepeibe. Ezek mellett nyomon követi az általa megújított legfontosabb rituálék és vallási szokások sajátosságait, melyeket nem csak elterjesztett, hanem vezette és gyakorolta is azokat.

A második rész folytatja az első rész gondolatmenetét és tovább színesíti Luria portréját, kiemelve különleges vallási géniusát, ezen belül válaszait az élet néhány nagy kérdésére. Ehhez kapcsolódóan felvázolja – a teremtés narratívájának messiásképen, a saját messiási identitásán és a róla alkotott messiásképen keresztül – a hozzá fűződő messiási gondolat különféle színfoltjait. A tanulmány ezt követően személyes kapcsolatait illusztrálja néhány

Opuscula Theologica et Scientifica 2(1): 33-58.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398. (Online)

Vág: Jicchák Luria 2. [Vág: Isaac Luria 2.] -

<https://doi.org/10.59531/ots.2024.2.1.33-58>

- 34 -

tipikus jelenséggel és rövid – családját, baráti köreit érintő- történettel. Luria életének hangsúlyos része gondoskodó, jótékonykodó, lelket gyógyító tevékenysége is, ami – többek között – csodás módszereinek alkalmazásából és ezen technikák egy része továbbadásából áll. Ez az írás ezekből is kínál ízelítőt. Végül kitér a Luriáról – a szent emberről – szóló legendákra, mint a róla kialakult kép formálásának és terjedésének forrásaira. A tanulmány a fentiek bemutatásával remélhetően hozzájárul egy kimagasló jelentőségű 16. századi rabbi valódi arcának körvonalazásához.

Különleges vallási génusz

Azzal kapcsolatban, hogy kit lehet vallási génusznak tekinteni első közelítésben a következő három feltétel teljesülését érdemes figyelembe venni: 1. kínáljon az élet legnagyobb kérdéseire a közönsége számára elfogadható választ; 2. tudjon és akarjon megfelelően kommunikálni a célcsoportjával; 3. feleljen meg kora mentalitásának és befogadóképességének, elvégre a vallási génusz is társadalmi környezetének a terméke. Végül egy, az előbbieket kiegészítő kritérium: nyomokban se jelenjen meg alakjában a különleges státuszra való öncélú törekvés.

Luria a zsidó élet nagy kérdéseiről

Luria a zsidóság nagy kérdéseire életművében adja meg a választ. A várt legnagyobb eseményre, a messiás eljövételére folyamatosan készíti fel önmagát és a közösséget. Cselekedeteivel az emberek büntől való megszabadítására és az istenség egymástól elszakadt, szétszórt részei újraegyesítésének elősegítésére, az eredeti állapot helyreállítására, vagyis a tikkunra törekszik. Ennek érdekében kapcsolatban áll a felső világokkal és megfejtí üzeneteiket, újításokat vezet be, szervezkedik, és a mindennapjaiban példát mutat. Tanításával közelebb hozza az emberekhez a Zohárt, átértelmezi és kibővíti a korábbi zsidó misztika világmagyarázatait, gyógyítja az embereket, amihez hasznos segítséget jelent, hogy megérti a természeti és természetfölötti jelenségek titkait. Mindezzel megalkotja azt a jelenséget, amit az utókor luriánus kabbalának nevez. Így ad választ a zsidóság legnagyobb kérdéseire és egyben tetteivel hozza közelebb a megváltást – miközben életműve minden részletében ragaszkodik a hagyományokhoz, mivel mint minden kabbalista, ő sem akar ezektől elszakadni.

Tanítási módszere

Fellépése és tanítási módszere hasonlít – persze nem mindenben – a többi vallás nagy szentjeiéhez. Bár kreativitása elsősorban kozmológiájában nyilvánul meg, mégis, főként cselekedetein keresztül üzen a közösségének. Mindennapjai az imádkozás szentségéről, az egyén és a közösség felelőségéről, a szeretetről, az örömről, a barátságról, a mások segítségéről és a tanításról szólnak. Közössége tagjait azok felkészültsége szerint oktatja, néha

Opuscula Theologica et Scientifica 2(1): 33-58.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398. (Online)

Vág: Jicchák Luria 2. [Vág: Isaac Luria 2.] -

<https://doi.org/10.59531/ots.2024.2.1.33-58>

- 35 -

talányosan beszél, sőt, kifejezetten titkolózik, de szűk körben mélyebb titkokat is elárul. Gondolkodása önálló (talán magányos is valamennyire) és egyben önkritikus is – önmagát gyakran korrigálja. Keményen dolgozik, nem csak, mint rabbi, hanem mint üzletember is. Tökéletesen illeszkedik abba a világba, ami őt Cfátban körülveszi, és amit egyben alakít is. Karizmatikus vallási vezetőként végtelenül elkötelezett, ezáltal hallgatósága számára hiteles, igazi autentikus személyiség. Mindezt úgy tudja megtenni, hogy – a kötöttségek ellenére – szellemi szabadsága szinte korlátlan, elvégre a kabbalisták megtalálják a szent szövegekben a meglátásaik alátámasztásához szükséges érveket. Luriának, csakúgy, mint a többi korabeli bölcsnek, meggyőződése, hogy az ihlet – amiben imádkozás és áhitat segítségével részesülnek – nem intellektuális tevékenységből, hanem isteni sugallatból ered. Tehát nem a rabbik az újítások forrásai. (Fine, 2003, 99)

Azzal, hogy némi nyomás ellenére sem hajlandó semmit leírni – akarva, akaratlanul-hozzájárul az alakját övező misztikus rejtély kialakulásához. Még imakönyvet sem állított össze², sőt kérdéses, hogy akarta-e egyáltalán, hogy tágabb körei átvegyék a liturgiáit, vagy inkább csak a saját közvetlen követőinek szánta azokat. (Meroz, 1988) Azt vallja, hogy a kabbalában rejlő tudás nem érhető el a betűk véges minőségén keresztül; azt egy olyan mestertől kell kapni, aki maga is egy előtte lévőtől jutott hozzá. A misztikus hagyomány átélése és a lelkek összeolvadása az istenivel, lényegénél fogva, nem sűríthető betűkbe. (Scholem, 1981)

Helye a közösségen belül

A cfáti zsidó lakosság jelentős része számára a messiás eljövetele iránti fokozott várakozás és a változás iránti igény összefonódott az újítások iránti nyitottsággal. Ehhez mind a történelmi előzmények, mind a város gazdasági helyzete és társadalmának sajátosságai (Vág, 2023b) hozzájárultak. Luria tökéletesen illeszkedett ehhez a befogadó és várakozó közeghez (Vág, 2023a, 67). Tágabb közössége nagy tanítónak, természetfeletti képességekkel rendelkező szent embernek és a zsidó kabbala megújítójának tarthatta. Egy őt jobban ismerő, szűkebb elit számára viszont, az előbbieken felül – mivel kizárólag nekik beszélt a misztika mélyebb titkairól – lenyűgözően éles elméjű bölcs és tekintélyes spirituális vezető lehetett. Az biztosra vehető, hogy tanítványai számára egyértelmű volt, hogy Luria, a titkok tudója, „egészen más”, (Otto, 1997, 34) mint a többi tudós rabbi. Talán már életében „Szent Arinak” (Ari Hakados) hívták.

Luria és a messiás-témakör

Minden adott volt, hogy a zsidóság számára különleges szerepet töltsön be (ami egyébként meg is történt), ha másért nem azért mindenképp, mert – mint ahogy azt számos legendából kiderül – sorsát Illés próféta egyengette. A korszakra jellemző képzést jóval meghaladó oktatásban részesült és családi környezete fiatal korától kezdve támogatta

Opuscula Theologica et Scientifica 2(1): 33-58.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398. (Online)

Vág: Jicchák Luria 2. [Vág: Isaac Luria 2.] -

<https://doi.org/10.59531/ots.2024.2.1.33-58>

- 36 -

szellemi fejlődését. Arról nem is beszélve, hogy tudása attól is gyarapodott, hogy „minden éjjel angyalok légiói jöttek hozzá, és felvitték őt a mennyei akadémiákra, ahol választhatott, hogy vagy Simon bár Joháj³ rabbi vagy Akiva⁴ rabbi akadémiáját látogatja”. (Modena, 1840 – idézi: Dweck, 2011, 240-241) Egyéni képességei és a környezete kínálta, történelmi, vallási és közösségi adottságok egybeesése határozta meg gondolkodását és pályafutását. Szinte predesztinálva lett arra, hogy egyengesse a messiás útját Cfátba, esetleg ő maga töltsse be ezt a szerepet. Hogy ez mennyire volt így, arra – a megközelítés szempontjai szerint – többféle válasz adható. Ezek közül három témakört tárgyal vázlatosan a jelen tanulmány: 1. a luriánus kabbala messiás-ábrázolását, 2. Luria saját messiási identitását és 3. hogy mennyiben látták őt messiásnak szűkebb és tágabb közösségében.

A luriánus kabbala messiás-ábrázolása

A „messianisztikus eszme” a luriánus kabbala minden részében jelen van, ugyanúgy része az elméletnek, mint ahogy a zsidók mindennapjaiban. Ennek a jelenlétnek a lényege legjobban Scholem tipológiájával ragadható meg, aki szerint a zsidóságban, a társadalmi-vallási jelenségek körében háromfajta „erő” különböztethető meg: konzervatív, restaurációs és utópisztikus. A konzervatív erők a fennálló megőrzésére törekednek; a restaurációs erők az eszményi múlt, az eredeti állapot elérését célozzák; az utópisztikusok pedig a jövő felé tekintenek, céljuk olyan állapot elérése, ami soha nem volt még. (Scholem, 1991, 17) Luria kabbalájában dominálnak a restaurációs és az utópisztikus erők. Megjelennek ezek az elemek rítusaiban és mindennapjaiban, és szisztematikusan megnyilvánulnak teremtés-elméletében (kozmológiájában) is.

A messiási előtörténet: a kozmológia

A messiás luriánus kabbalában betöltött szerepének ismertetése előtt célszerű vázlatosan áttekinteni (majdani) megjelenésének színpadát – vagyis a Luria által leírt kozmológiát. Egy olyan –meglehetősen elnagyoltan három szakaszra osztható – eseménysorról van szó, amelyben a zsidók mellett a többi nép, sőt az istenség is megjelenik – mégpedig nem csak mint teremtő, hanem mint a közös történet aktív szereplője. Az egymás után következő szakaszok legplasztikusabban összehúzódásnak, rombolásnak és helyreállításnak nevezhetők.

A luriánus kozmológia első – összehúzódás – szakaszának kezdetén az istenségen kívül semmi más nem létezik, ezért összehúzódik, hogy „helyet” teremtsen a világ számára, hogy a semmiből valami lehessen. Ezt a folyamatot hívja Luria cimcumnak, ami egyben az istenség belső, önként vállalt száműzetése. Az újonnan létrejött teret és időt Isten emanációi (ömagából történő kiáramlásai) töltik ki. Scholem ezt költőien így írja le: „... a fényeknek az ősi forrásukból való leereszkedése révén az összes világ kiáradt és létrejött; világunk csupán az isteni dicsőség rétegeinek utolsó, külső héja. A teremtés folyamata tehát progresszív kinyilatkoztatásnak tekinthető”. (Scholem, 1971, 44)

Opuscula Theologica et Scientifica 2(1): 33-58.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398. (Online)

Hogy ez a lehetőség milyen folyamatokat indít el, azt a második, egyben a legdinamikusabb, korszak, a rombolás története írja le. A kinyilatkoztatás során az Isten „edényeket” alkotott, hogy azok a megnyilvánulásait magukba foglalhassák. De az edények – különféle okokból – nem voltak képesek az összes kibocsájtott isteni fényt megtartani, emiatt „összetörtek” (Sevirat ha Kelim). Ennek drámának következtében az edényekben összegyűlt szent „fényszikrák” (vagyis az emberek lelkei) a „gonosz erők szakadékába” zuhantak. Itt, a tisztatlanság mélységében, a szent szikrák az edénycserepekből képződött „kagylóhéjakba” záródtak, melyek börtönéből képtelenek önmaguktól megszabadulni. Ez a metafora is egyértelmű utalás a száműzöttség börtönére. Minden, ami a világban történik – tartja a luriánus kabbala – ennek a tökéletlenségnek a kifejeződése. A zsidóság nehéz helyzete tehát nem egyedi jelenség a történelemben, hanem a világ lényegének velejárója, a kozmikus eseménysor része.

Scholem két esszében is foglalkozik az edények széttörésével, amit írásaiban katasztrófának hív. „A messianisztikus eszme a zsidóságban” című írásában a katasztrófa mozzanata nem mint közvetlenül a messiás megérkezése előtti apokalipszis, – ami oly gyakori más messiás-értelmezésekben – hanem mint a világ teremtése kezdeti idejének egyik állomása jelenik meg. „A végső idő tehát valójában magasabb rendű, gazdagabb és teljesebb állapotot valósít meg, mint az ősök ideje”. (Scholem, 1991, 21) „A messianisztikus eszme kabbalában” című esszében a megváltás már nem katasztrófális. A kötelesség teljesítése után Dávid fia, a Messiás magától jön el, mert megjelenése a „napok végén” csak jelképe egy folyamat befejezésének. Tanúságtétele annak, hogy a világ valójában megváltozott. Így válik lehetségessé a „Messiás kínjainak” elkerülése. A tökéletlenségből a tökéletesség állapotába való átmenet nagyon nehéz lesz, de forradalom vagy katasztrófa nélkül fog megtörténni. (Scholem, 1971, 47)

A harmadik szakaszban – helyreállításban (a tikkunban) – a széttört edények megjavítása és a fényszikrák kiszabadítása⁵ – vagyis az eredeti állapot visszaállítása (a szétszórtság megszüntetése) – történik. Ebben a folyamatban a zsidóknak különleges szerepe van, ugyanis a zsidó nép önmaga megváltoztatásával – amit a Tóra parancsai segítségével hajt végre – képes a világot átalakítani. A helyreállításban Isten és ember együttműködik és a messiásnak nincs olyan szerepe, hogy egyedül hozza el a megváltást. A megváltás tehát kollektív és egyenlőségen alapuló folyamat, ami persze nem zárja ki, hogy benne egyes résztvevőknek (például Luriának és Vitálnak) kimagasló szerepe van. Az egész folyamatról Scholem úgy vélekedik, hogy "ez egy rendkívül merész gondolat volt, és amikor a luriánus kabbalisták beszélni kezdtek róla, megborzongtak a saját merészségüktől." (Scholem, 1971, 43)

A luriánus kabbala eszmetörténeti helyét jelzi, hogy az az 1492-es spanyolországi kiűzetés, vagyis a zsidóság szétszórtságának legnagyobb kríziséből terebélyesedett ki. A történelmi érvelések⁶ mellett erre az a jól kitapintható összefüggés is utal, hogy Luria

Vág: Jicchák Luria 2. [Vág: Isaac Luria 2.] -

<https://doi.org/10.59531/ots.2024.2.1.33-58>

- 38 -

elméletének mindhárom fő fázisában megjelenik a „szétszórtság” (galut) – hol úgy, mint metafora, hol úgy, mint a magyarázat egyik eleme.

A messiás eljövetele a megváltás folyamatának eredménye, nem pedig az oka

A messiás tehát nem hozza el a megváltást, hanem az emberek – Istennel együttműködve – teremtik meg azt. A megváltásig minden zsidónak személyre szabott feladata van, aminek a teljesítésével hozzájárulnak a várva-várt cél eléréséhez. A luriánus kabbala nem határozza meg a messiás konkrét szerepét a fogságban lévő fényszikrák megmentésében és felemelkedésében. Amikor majd a helyreállítás folyamata befejeződik, és minden dolog elfoglalja a tökéletes állapotnak megfelelő helyét, akkor ezzel a megváltás is megtörténik. A megváltás egyet jelent a helyreállítási folyamat végével. A megszabadulás egyben a gonosz megszűnését és a világ különálló részei újraegyesülését is jelenti. A világ így lesz összhangban Isten szándékával. Tehát a messiás megérkezése a megváltás folyamatának az eredménye, nem pedig az oka. Így kap a messiás-eszmény teljesen új értelmezést.

A személyes messiásról

Mivel a kabbalistáknak nem volt különösebb szükségük személyes messiásra, ezért nem meglepő, hogy kevés jelentőséget tulajdonítanak személyes tulajdonságainak. De mint minden misztikus, mondja Scholem, a cfátiak is egyszerre voltak konzervatívok és radikálisok. Ezért – miközben forradalmasították a hagyományos eszme tartalmát – elfogadták a hagyomány személyes messiását is. (Scholem, 1971, 47-48) Ékes példája ennek, hogy erről az újfajta messiási szerepről Luria a magaslatokban járva beszélt. A messiás személyéről úgy vélte, hogy neki – feladatához méltóan – majd az „Első Ádám⁷ mennyei ragyogásából eredő, lehető legmagasztosabb lelke (nesámá),” (Vital, é.n.1, ch.19 – idézi: Scholem, 1973, 304), vagyis isteni lelke lesz. Luria ilyen és hasonló meglátásai még tovább hevítették a cfáti messiásváró légkört, ami nem volt nehéz, mert a kabbalisták meg voltak győződve, hogy a messiás egész rövid időn belül – ahogy azt a Zohár alapján megjósolták, 1575-ben – megjelenik Galileában. (Idel, 1998, 165)

Luria saját messiási identitásáról

Nincs utalás arra, hogy Luria valaha is tett volna egyértelmű messiási nyilatkozatot saját magáról. Viszont számos róla szóló történetben úgy viselkedik, mint aki kapcsolatban van a felsőbb világokkal, emellett természetfölötti képességekkel is rendelkezik. Nem minden esetben lehet egyértelműen elkülöníteni, hogy ezek közül melyek tartoznak teljes egészében a legendák világába és melyek utalnak ténylegesen lejátszódott, de félreértelmezett szituációkra. Az nem kérdéses, hogy tökéletesen tisztában van saját közösségén belüli kiemelkedő pozíciójával, de azt nem tudhatjuk, hogy ez a spirituális távolság a gondolataiban milyen közelséget jelentett egyben a felsőbb világokhoz.

Opuscula Theologica et Scientifica 2(1): 33-58.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398. (Online)

Vág: Jicchák Luria 2. [Vág: Isaac Luria 2.] -

<https://doi.org/10.59531/ots.2024.2.1.33-58>

- 39 -

Számos olyan életepizód, spirituális kötelék található, amelyek messiás-közeli helyzetére utalnak. Ilyenek például, hogy születése óta folyamatos kapcsolatban van Illés prófétával és hogy a tanítványai számára a Cfáttól nem messze lévő meroni zarándokhelyre vezetett rendszeres elvonulások egyikén, egy kritikus szituációban magát József fia Messiáshoz⁸ hasonlítja. Mindezek ellenére nem lehet egyértelműen kijelenteni, hogy Luria magát messiásnak tekintette volna.

Folyamatos kapcsolata Illés prófétával

Közismert volt, hogy a bibliai Illés prófétától rendszeresen kapott tanításokat és életvezetési tanácsokat. Vitál erről így tudósít: „Illés folyamatosan kinyilatkoztatta magát neki, közvetlenül hozzá beszélt, és oktatta őt [különbé] misztériumokra”(Vital, é.n.2. – idézi: Fine, 2003, 96), és halott rabbik lelkeivel és angyalokkal is társalog. (Fine, 2003, 96) Az így szerzett tudást tanításaiban felhasználja, sőt saját kabbalájára is úgy tekint, hogy ahhoz ő személy szerint semmi újat nem tett hozzá, nem csinált mást, mint a Zohár tartalmát bontotta ki és magyarázta el részletesen a tanítványainak. Minden tudás a felsőbb világokból, Illés prófétán keresztül jutott el hozzá. Idel meg is állapítja, hogy „itt tehát Luria kabbalisztikus tevékenységének egyértelműen misztikus hátterét látjuk. Óvatosan feltételezhetjük, hogy Luria messiási öntudata és a neki szóló kinyilatkoztatások között kapcsolat van, és hogy a titkok a vég közelgő eljövetele miatt tárultak fel előtte.” (Idel, 1998, 165)

Simon bár Joháj reinkarnációjaként való rendszeres elvonulás

Van egy különleges és tanítványai körében népszerű szokása: rendszeresen tanít Meronban, Simon bár Joháj barlangjában⁹, és ilyen alkalmakkor pontosan arra a helyre ül le, ahol 1300 évvel azelőtt Simon rabbi ült. Ezzel Luria egyértelműen jelzi, hogy magát híres elődje szellemi utódjának és talán megtestesítőjének is tekinti. Erre Vitál így emlékezik vissza:

„Ezt a bölcsességet Rásbi¹⁰ napjai óta elrejtették (béke legyen vele) egészen mostanáig. Ahogy mondta: »Az utolsó nemzedékig nem szabad felfedni azt! « De ez az idő most elérkezett, mert tanítónk és szent mesterünk, Jicchák Luria rabbi (emléke áldott legyen) lelkében megjelent a prófécia szelleme. Szemünk kezdett megvilágosodni az ő – eddig minden élőlény szeme elől elrejtett – felsőbbrendű bölcsességének fényében. Ezért kell, hogy alulról nyújtsunk segítséget – ahogy mondani szokás: a felső szféráknak szüksége van az alsóra – és ahogy Simon bár Joháj rabbi (béke legyen vele) tanította: a felül lévőnek szüksége van az alul lévő készítetésére, hogy ezzel is segítséget kapjon a megváltó [goél] az eléréséhez, hogy ez gyorsan, már napjainkban megtörténjen. Mert tanúi vagyunk a sok bajnak és a messiási kor kezdete előtt közvetlenül megnyilvánuló minden jelnek, melyeket Izmael rabbi¹¹ (béke legyen vele) említett, és most láthatjuk mindegyiket, mert egyik sem

Vág: Jicchák Luria 2. [Vág: Isaac Luria 2.] -

<https://doi.org/10.59531/ots.2024.2.1.33-58>

- 40 -

hiányzik közülük. És [a megváltás megtörténik] a bölcsesség fényének a kinyilatkoztatása által, melyet az igazi szent Egy [azaz Luria] közvetít, béke legyen vele." (Vital, é.n.3, 39-40.- idézi: Fine, 2003, 326)

Ebben a szövegrészben Luria szavai nem szerepelnek. Vitál mondja el róla, hogyan közvetíti a végső tudás megismeréséhez és a megváltáshoz vezető utat – mivel kapcsolatban áll a régen meghalt szent rabbival. Sőt, a „szent Egy” kifejezéssel isteni magasságokba emeli. Ezzel szemben Luria magát „csak” híres elődje szellemi utódjának és talán megtestesítőjének tekinti.

Egy József fia Messiás párhuzam

Luria élete egyik szomorú epizódjából is arra lehet következtetni, hogy – legalábbis a legendák szerint – foglalkoztatja az önmaga és a messiás közötti hasonlóság. Saját sorsát – ugyan ezt nem mondja ki egyértelműen – ahhoz a József fia Messiáshoz hasonlítja, aki előre jelezte saját korai halálát. Az eset akkor történt, amikor Vitál kérésére elárulja a Zohár egyik szigorúan őrzött titkát¹² és ezért – a titoktartási parancsolat megsértése miatt – meg kell halnia. És valóban, pár évvel a megváltás – Cfátban elterjedt hit szerinti – időpontja előtt meghal. A párbeszéd a legenda szerint így zajlott:

„Tanítónk, Hájim [Vitál] rabbi (oltalmazza és áldja meg őt az irgalmas) az áldott emlékü Luriát kérdezte a két fiatal őzről szóló toszefta¹³ szövegének értelmezéséről. ... Az áldott emlékü Luria így szólt: 'Nagyon kérek Hájim rabbi, hadd lehessen úgy ebben a kérdésben, hogy nem magyarázom el neked, mert így lenne jobb neked, neked és az egész világnak, mert emögött egy nagy titok van, és nem akarják, hogy felfedjem.' Ő [Vitál] azt mondta neki: 'Fel kell tárnod nekem.' Luria így válaszolt: 'Tudnod kell, hogy ha felfedem neked, akkor a végén nagyon meg fogod bánni, és ettől óva intelek. De köteles vagyok elmondani, mert megparancsolták nekem, hogy ne titkoljak előled semmit, bármit is kérdezni szeretnél. Figyelmeztetek arra, hogy engeddd, hogy tartózkodjak ennek a toszeftának az értelmezésétől.' Hájim rabbi (az ő Sziklája¹⁴ óvja és tartsa meg őt) így válaszolt: 'Én mégis azt szeretném, ha értelmeznéd nekem.' Így hát elmagyarázta a toszeftát és elárulta a titkokat. És miután befejezte, azt mondta: megszületett az ítélet és a büntetés az, hogy még abban az évben [Luria] meg fog halni 'mivel felfedte ezt a titkot és [Vitál] maga okozta ezt a kárt, mert ha nem könyörgött volna oly sokat, akkor nem árulta volna el a titkot, és nem büntették volna meg az égből. Pedig többször jelezte, de nem akart figyelni a szavaira.'" (Kandia, 1629, 45b-46a – idézi: Yassif, 2019, 263.)

Természetesen az utókort is izgatta, miről szólhatott az a tanítás, amit annyira veszélyesnek tartottak, hogy nem rögzítették írásban és nem is beszéltek róla. Liebes arra következtetésre jutott, hogy Luria gondolatmenete valószínűleg közvetlenül a megváltást és a messiás eljövételét érintette. Emellett a titok azt is tartalmazhatta, hogy a megváltáshoz

Opuscula Theologica et Scientifica 2(1): 33-58.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398. (Online)

Vág: Jicchák Luria 2. [Vág: Isaac Luria 2.] -

<https://doi.org/10.59531/ots.2024.2.1.33-58>

- 41 -

mindenekelőtt ő (Luria) és legközelebbi tanítványai (különösen Vitál) lelkének további tökéletesedésre és kiteljesedésre van szüksége. (Liebes, 1992)

Luriában a Messiást látják

Azok az események, amelyek Luria saját messiás-identitására utaltak, egyben a környezetére is hatottak. Tudhatták a körülötte élők, hogy messiásszerű alakként jelenik meg bölcs elődei társaságában, és hogy misztikus tudása szent kinyilatkoztatásokból származik. Ehhez persze az is kellett, hogy – Luria mellett – Vitál is (utóbbi említése azért fontos, mert főként ő közvetítette mestere messiás-képét az utókornak) átéljen különféle misztikus élményeket. Nehéz felmérni, hogy tényleges misztikus tapasztalataik mit jelentettek közösségeik és később a zsidó nép egésze számára, mivel a látomások többsége szűk köreik határain belül történt, és azok részleteit soha nem hozták nyilvánosságra. (Idel, 1998, 165 old) Messiáshoz hasonló karakterét kialakító cselekedetei és képességei közül talán annak van a legnagyobb hatása, hogy Luriát a legmélyebb kabbalista titkok tudójának látják. A név is, amit vele kapcsolatban használnak – „Szent Ari” – erre utal.

A cfáti közösség tagjaiban kialakult benyomások és érzések feltehetően különböztek aszerint, hogy az érintettek milyen közel voltak Luriához, találkoztak-e vele és milyen részletes tanításban részesültek. Tamar (1963, 167, 170 – idézi: Green, 1979, 353) szerint már életében messiási figurának látták és természetesen „Vitál is ... így tekintett rá”, és azt várták tőle, hogy 1575-ben majd be is betölti ezt a szerepet. (Tamar, 1958, 61-88 – idézi: Faienstein, 2007, 5-6) Erősítette ezt a kollektív nézetet, hogy a tanítványai meg voltak győződve arról, hogy Isten a népe iránti szeretete okán minden nemzedéknek küld megváltót – és ettől az őket sem fosztotta meg, – és nekik is küldött egyet. Ahogy Vitál írja: „a nagy rabbit, szent tanítónkat, rabbinkat és mesterünket, Jicchák Luriát, aki... tele van [tudással], mint a gránátalma¹⁵ [a magokkal]”. (Vital, é.n.8 – idézi: Fine, 2003, 326) Mi több, a tanítványok számára, a lelkük megjavítására érdekében nyújtott gyógyító bűnbánati rítusoknak félreérthetetlen messianisztikus indítéka volt: „[Minden egyes tanítványának] azt a tikkunt adta, amire annak személy szerint a lelke megtisztulásához szüksége volt és amelynek révén képessé vált az isteni világosság befogadására.” (Vital, é.n.3, 40 – idézi: Fine, 2003, 326)

Jóslata, amelyikben önmagát József fia Messiás sorsához hasonlította, beteljesült. A remélt szerepet így nem tudta betölteni, ezért azt tanítványai átértelmezték, mégpedig úgy, hogy korai halálát a messiási drámát megelőző korszakhoz tartozónak gondolták. (Tamar, 1963 –idézi: Faienstein, 2007, 5-6 Ha nem halt volna meg olyan fiatalon – mondta utóbb számos tanítványa – akkor tényleg ő lehetett volna az igazi messiás. (Idel, 1998, 165) Érdekes, hogy halála után Vitálra is József fia Messiás megtestesítőjeként tekintettek. Mind a ketten „úgy haltak meg, hogy – méltatlan nemzedékeik bűnei miatt – a nagy és végső tikkun bekövetkeztét nem tudták előidézni”. (Green, 1992, 400)

Opuscula Theologica et Scientifica 2(1): 33-58.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398. (Online)

Vág: Jicchák Luria 2. [Vág: Isaac Luria 2.] -

<https://doi.org/10.59531/ots.2024.2.1.33-58>

- 42 -

Személyes kapcsolatairól és baráti köreiről

Hájim Vitál (1543-1620)

Személyes kapcsolatai között (családja mellett) a nála nyolc évvel fiatalabb Hájim Vitál az igazi szellemi társ és tanítvány, a legfontosabb szereplő, aki mestere halála után életműve legfőbb dokumentálója és egyben a korszak legjelentősebb kabbalistája lesz. (A kapcsolataikra vonatkozó beszámolók Vitáltól származnak, ezért objektivitásuk megkérdőjelezhető, de megbízhatóságukat a szakirodalom általában elfogadhatónak tartja.)

Vitál kezdetben távolságtartó volt Luriával szemben és csak kilenc hónappal Cfátba érkezése után, 1571 tavaszán csatlakozik hozzá, (Faienstein, 2007, 8) de ezt követően hamar a legfontosabb tanítványává válik. Meroz meglátása szerint ez a kapcsolat soha nem volt egy szokásos hierarchikus tanítvány-tanár viszony. Vitál elismeri Luriát tanárának, és Luria pedig reménybeli messiásnak tekinti őt. (Meroz, 1993, 267) A beszélgetések közöttük nem kis részben Vitál lelkéről, sorsáról és spiritualitásáról – ezen belül extatikus állapotairól – szólnak. Állítólag egyszer azt mondta róla Luria, hogy „olyan lelke van, amelyet Ádám bűne nem szennyezett meg”. Luria ezt a kapcsolatot – ahogy Vitál arról beszámol, – a következő szavakkal írta le:

„Egy napon [Luria] azt mondta nekem, hogy mindaz, amit majd el kell érnem az életben, az az iránta való vonzalmamnak köszönhető és hogy a lelke nagyon sokat segít majd nekem, úgy, mintha megtermékenyítene engem ... [ezért] a gondolatban mindig forduljak hozzá és ő akkor majd a segítségemre lesz”. (Vital, é.n.2, 131. –idézi: Garb, 2008, 208-209)

Érdekes adaléka a történetnek, hogy Vitál úgy tudta, Luria csak azért jött Cfátba, hogy őt tanítsa. (Faienstein, 2007, 9) Luria gondolkodása szempontjából figyelemreméltó, hogy olyan tanítványt helyezett kitüntetett pozícióba, aki – saját misztikus naplója, a „Látomások könyve” (Széfer Hezionot) alapján – egyértelműen nyitott volt a csodákra és látomásokra, aki tényekként viszonyult az angyalokról, démonokról, mágiáról és szellemi megszállottságról szóló történetekhez, melyekről személyes tapasztalatai is voltak. Meglehet, szoros lelki kapcsolatuknak ez volt az alapja.

Házasság, baráti családok

Lehet-e fokozni a szexualitás és persze a gyereknemzés jelentőségét ahhoz képest, ami a zsidóságot történelme korai korszakaitól kezdve jellemezte? A kabbalisták és főleg Luria tanításaiban a válasz: igen, mivel férfi és nő együttlétük közben – a Sechiná¹⁶ spirituális jelenlétén keresztül – közvetlenül tapasztalhatják meg Istent és segíthetik elő a mielőbbi megváltást. Míg a bibliai és a rabbinikus időszak vallásában Isten a világ történéseinek megalkotója és az emberek sorsának meghatározója, addig a kabbalában Isten már nincs

Opuscula Theologica et Scientifica 2(1): 33-58.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398. (Online)

Vág: Jicchák Luria 2. [Vág: Isaac Luria 2.] -

<https://doi.org/10.59531/ots.2024.2.1.33-58>

- 43 -

egyedül, a tennivalókat az emberekkel közösen végzi el, sőt jól-léte részben az emberektől függ.¹⁷ Talán ez a gondolat a zsidó kabbala legjelentősebb újítása. Ebben a függésben a házaseletnek nagyon fontos szerepe van.

A 16. századi cfáti kabbalisták – érzékelve a Sechiná szenvedését a száműzetésben – mély vallásos átéléssel és érzelmi töltéssel építették egyéni és kollektív felelősségérzetüket. Azonosultak az Isten életén belüli szakadás fájdalmával és minden energiájukkal az egység helyreállítására törekedtek. Ehhez csatlakozik Luria, aki a tikkunt szexuális tartalommal tölti meg, vagyis szerinte a házastársi együttlét a világ egységének visszaállításához járul hozzá, és ezzel nem csak az érintett párnak, hanem Sechinának is örömet jelent. Igazán különleges érzés lehetett a kabbalista házaspároknak egy éjfél utáni szeretkezés közben arra gondolni, hogy aktusukkal hozzájárulnak Isten és a Sechiná (újra)egyesüléséhez, a hierosz gamoszhoz (szent nász), amiáltal a megváltás művében helyreáll az eredeti harmónia és Isten újra „egy, és neve egy” (Scholem, 1961, 91-92.) lesz. Így megszűnik a zsidók száműzöttsége is.

Luria tehát a kozmikus gyógyítás legközvetlenebb eszközeként tekintett a szexuális kapcsolatokra. Ahhoz, hogy az együttlét a lehető leghatékonyabb legyen – többek között – arra volt szükség, hogy a szeretkezésre az isteni dimenziók eléréséhez legkedvezőbb időpontokban kerüljön sor. Szeretkezni ezért – és ez mindenkire vonatkozik – minden nap, de csak az arra spirituális szempontból legalkalmasabb pillanatokban, éjfél után lehet. A kabbalisták számára az előírás még szigorúbb: gyereknemzésre csak a Sabbat éjszakája megengedett, ugyanis ez az egyetlen időpont, amikor a lelkek leszállnak az égből és közreműködésükkel a születendő gyermek jámbor és istenfélő lesz. A születendő gyermek ugyanis egy „spirituális-öltözéket” (levus nesámá) kap, melynek elkészítésében mindkét majdani szülő résztvesz. Ha a szülők a micváikat nem tudják tökéletesen teljesíteni, akkor szükségük van az isteni magasságból érkező „spirituális ruhára”. Ezek a ruhák végigkísérik az újszülötteket egész életükben. (Fine, 2003, 197) Ezért van szüksége a szülőknek misztikus segítségre a szeretkezés közben. Daniel Matt – a Zohár modern fordítója – egyenesen azt vallja, hogy a Zohár legfőbb témája Isten szerelme és a házaspárok egyesülése¹⁸.

Baráti körök

A zsidóság legbámulatosabb újításainak egyike a kisközösségekben (havurot) folyó vallásgyakorlás. Az első ilyen kabbalista csoportok a 13. században tűntek fel Spanyolországban és Dél-Franciaországban – meglehetősen szétszórtan. Ezek egyszerre voltak – a vallásgyakorlás mellett – baráti- és tanulókörök. Gyakori összejöveteleik alatt lelki vezetőjük segítségével közösen tanulmányozták a szent iratokat, hogy ezzel is támogassák egymást. A körök meglehetősen stabil szerveződések voltak, saját, szigorú szabályaikkal, melyeket – csoportonként eltérő részletességgel – írásban is rögzítettek.

Opuscula Theologica et Scientifica 2(1): 33-58.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398. (Online)

Vág: Jicchák Luria 2. [Vág: Isaac Luria 2.] -

<https://doi.org/10.59531/ots.2024.2.1.33-58>

- 44 -

Cfátban a baráti-vallási körök a korábbiakhoz képest mélyebben merültek el a kabbala rejtelmében és egyben felhagytak azzal régebbi gyakorlattal, hogy tevékenységeiket titokban tartják. A vezetőik tudós rabbik voltak, akik idejük nagy részét a közösség és a tagok ügyeivel töltötték, elsősorban a napi gyakorlati kérdésekre – úgymint a tagok közötti interperszonális kapcsolatokra, a vezető kabbalisták által javasolt rituális újításokra és a csoporttagok vallási igyekezetére – koncentrálva. A csoportok magukra – és nem a cfáti zsidóság egészére – mint szent közösségekre gondoltak, melyek példamutató életükkel közelebb hozzák a megváltást. Meg voltak győződve arról, hogy ha akár csak egyetlen zsidó közösség teljesen a parancsolatok betartásának és a bűnbánat cselekedeteinek szenteli magát, akkor az önmagában is közelebb hozza a megváltást. Ez vezetett a kölcsönös felelősségvállalás kialakulásához, ami azzal járt, hogy a közösség tagjai vigyáztak egymásra, mivel biztosak akartak lenni abban, hogy a legkisebb micvákat is mindenki hűségesen betartja. (Meroz 1988) Érdekes, hogy a baráti körök mediációs szerepet is betöltöttek a kabbalista elit és a zsidó népesség többi része, sőt a zsidók, a szúfi misztikusok és a keresztény világ között. (Weinstein, 2012, 234-236)

Néhány hónappal Cfátba érkezése után Luria saját közösségek szervezésébe kezd a Tóra, de főként a Zohár tanulmányozására és a bűnbánat csoporton belüli nyilvános kifejezésére. Négy – hierarchikusan szervezett – tanulócsoporthoz vezet, (Vital, é.n.4 – idézi: Fine, 2003, 83) melyek abban különböznek egymástól, hogy milyen mélységű tanítást kapnak a résztvevők. A legbelső körben a találkozók zártak, itt a tanítványok a legtitkosabb tanításokat kapják és a többiektől teljes mértékben elzárkóznak. (Jellemző Luriára, hogy nem vesz részt tömeges összejöveteleken és tanításairól se beszél számára ismeretlen emberek előtt. Ez a szokása egyébként lényegesen eltér Cordoverótól¹⁹.) Csak a szűk tanítványi körben említi először saját, új gondolatait – nagy sikerrel. A szöveg olvasását, mint misztikus cselekedetet, gyakorlati, kontemplatív tanácsokkal egészíti ki, illetve szövi ezeket egybe. Idővel a legbeavatottabb csoporttagok közül néhányan a Zohárban szereplő személyek reinkarnációinak, így a zohárbeli történések közvetlen megvalósítóinak és a megváltás mielőbbi elhozatalának legfontosabb segítőinek tekintik magukat. (Meroz, 1988, 4) Nekik beszél Luria először a kabbala olyan értelmezéséről, amelyik nem csak a teremtés őstörténetét, hanem a zsidók kívánatos, a végső megváltáshoz szükséges életformáját és cselekedeteit is magyarázza. Így kerülnek szóba bűneik, amiket egymásnak kölcsönösen elmondanak és amelyekhez Luria utóbb megjegyzéseket, a bűnbánathoz pedig tanácsokat fűz. A résztvevők ezzel is hozzájárulnak az isteni szférákban megvalósuló tikkun eléréséhez.

A csoportok belső működésére, a tagok érzelmi állapotaira – Luria iránymutatásaiból kiindulva – több hipotézist is meg lehet megfogalmazni. Így például az elengedhetetlen vidámságot és a micvák lelkes és örömteli végrehajtását, ami egyben a cfáti kabbalisztikus közösségre jellemző erős büntudat és önvádaskodás ellensúlyozásának is tekinthető.

Opuscula Theologica et Scientifica 2(1): 33-58.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398. (Online)

Vág: Jicchák Luria 2. [Vág: Isaac Luria 2.] -

<https://doi.org/10.59531/ots.2024.2.1.33-58>

- 45 -

Hasonlóképpen a Luria által javasolt szerénységre és alázatra nyilván egy olyan közegben van igazán szükség, ahol nagy eséllyel fordul elő nagyravágyás és önteltség. Ugyanez a helyzet a csoporttagok kölcsönös szeretetének intenzív szorgalmazásával is, ami – az egyik legfontosabb spirituális üzeneten túl – a tanítványai körében előforduló "gyilkos vetélkedés" (Fine, 2003, 92) csökkentését célozta. Vitál erről így ír:

„Tanítóm – legyen emléke áldott – felhívta a közösségünk összes tagjának [haverim] a figyelmét arra, hogy mielőtt a reggeli istentiszteleten imádkoznak, gondoljanak a „szeresd felebarátod, mint tenmagad” [Lev. 19:18] parancsolat pozitív üzenetére. Összpontosítsanak és úgy szeressék Izrael Házának minden tagját, mint saját magukat, mert az imánk Izrael összes imájával összefonódva fog felemelkedni. Így lesz a lelkünk képes arra, hogy elérje a tikkunt. A közösségünkben mindenkinek úgy kell kötődnie a többiekhez, mint ahogy az egyes testrészeknek az emberi test egészének.”

Áldott emlékű tanítóm mindent megtett annak érdekében, hogy ezeket a tanácsokat betartsuk. Arra tanított minket, hogy ha – Isten ments’ – valamelyikünk lelki problémákkal küszködne vagy a családjában valaki beteg lenne, akkor mindannyian vegyünk részt gondjai enyhítésében és imádkozzunk a nevében is. Sőt, minden kérdésben tartsuk szem előtt egymást.” (Vital, é.n.4, 156 – idézi: Fine, 2003, 91-92)

Lehetőséget teremt arra is, hogy baráti köreinek egyes tagjai, azok családjai és a saját családja szoros kapcsolatba kerülhessenek. Saját házában és annak udvarában külön spirituális közösségi teret hoz létre tanítványai és családtagjaik számára. A feleségek és a gyerekek részére egy különálló, elszeparált helyet jelöl ki. Tanítványai és saját maga számára pedig egy menedékhely építésén dolgozik. Ez utóbbit azzal magyarázza, hogy attól tart, Isten őt és a tanítványait halállal bünteti, ha kabbalájának legmélyebb titkairól beszél. Hogy ezt elkerülje – nyilván mert mégis el akart mondani néhány különleges titkot – valamilyen biztos menedékre van szükségük. (Benayahu, 1967, 201 idézi: Weinstein, 2012, 239)

A lélek gyógyítója és a tikkun elősegítője

Morális példakép

Luria mások szükségleteire és érzéseire szokatlanul érzékeny ember, olyan, aki példamutató erkölcsi tartással rendelkezik, és aki igyekszik ápolni magában és másokban is a spirituális élethez szükséges tulajdonságokat. Fontos számára a jótékonyág micvéja (cedáká) és hogy a rászorulóknak segítsen, emellett szerény, majdhogynem visszahúzódo természetű. Ellenzi a haragtartást és a szomorúságot, mivel ezek akadályozzák a misztikus ihletet. A tanítványok „áldott morális léleknek” (Fine, 2003, 88) tekintették, és számos

Opuscula Theologica et Scientifica 2(1): 33-58.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398. (Online)

Vág: Jicchák Luria 2. [Vág: Isaac Luria 2.] -

<https://doi.org/10.59531/ots.2024.2.1.33-58>

- 46 -

történetet mesélnek jótékony cselekedeteiről. Ezek némelyikét, mint például az alábbi epizódot, mai szemmel egészen másként látjuk, mint a cfáti kabbalisták.

Egy alkalommal séta közben egy „tudósna látszó ember” szándékosan Luria elé lépett és közvetlenül előtte gyalogolt egy darabig. Egy idő után az illető átment a túlsó oldalra – de Luria követte őt és továbbra is mögötte ment. Amikor Vitál utóbb megkérdezte a mesterét, hogy miért csinálta ezt, akkor ő így válaszolt: „valószínű, hogy ez az ember – a viselkedése alapján megítélve – nagyon tekintélyesnek képzei magát, ezért úgy gondoltam, hogy a tiszteletet meg kell adnom neki”. (Vital, é.n.6, 55 – idézi: Fine, 2003, 88.)

Gondoskodás és jótékonyosság

Több történet szól arról, hogy milyen fontos számára az emberekről való gondoskodás, a segítségnyújtás különféle formái, a nagylelkűség és mások jogainak tiszteletben tartása. Ismét egy Vitál idézet következik.

Néha megesett, hogy nem tudta időben elkezdni a délutáni imádságot, mert a napszamosainak még nem fizette ki a bérüket, ezért csak napnyugta után tudott imádkozni. Azt mondta ilyenkor: „Hogyan imádkozhatnék Istenhez – legyen áldott és magasztos – amikor van még egy kötelességem, amit nem teljesítettem? Hogyan emelhetném fel így az arcomat imára? (Vital, é.n.7, 143. - idézi: Fine, 2003, 89.)

A másokkal való törődés olyannyira fontos számára, hogy még a liturgikus előírásokhoz képest is előnyben részesíti az olyan helyzeteket, amelyek másokat érintenek. Ezért választja a két vallási kötelezettség közül azt, amelyik a napszamosok nap végén való kifizetését írja elő.

Viszonylag keveset törődött saját szükségleteivel, ami többek között abban is megnyilvánult, hogy egyszerű ruhákat hordott és viszonylag keveset evett.

Nála szinte minden – így a jótékonyága is – a vallási parancsolatok teljesítéséhez kapcsolódik. A zsinagógában, a hávdálá²⁰ alkalmával négy arany florintot²¹ szokott adományozni, hozzájárulva ezzel a bor vásárlásához. Ha vallási kötelesség teljesítése céljából vett valamit, például tefillint²² vagy etrogot²³, akkor nem foglalkozik azzal, hogy mennyit kell fizetnie, hanem azt szokta mondani az eladónak, hogy: „itt van a pénzem, vegyen belőle amennyit csak akar”. (Vital, é.n.5, 89. - idézi: Fine, 2003, 89)

Mindezek a tulajdonságok Luria önzetlenségét és a mások iránt tanúsított tiszteletét mutatják. Úgy tartja, hogy az emberek magatartásában meghatározó jelentőségű, hogy alázatosan, szerényen viselkedjenek és hogy féljenek a büntőtől. Ezen kívül, hogy tartsák távol magukat a büszkeségtől, a haragtól, a kicsinyességtől a pletykáktól és a fecsegéstől „és nem szabad elveszíteniük önuralmukat még a háztartásuk tagjaival szemben sem.” (Vital, é.n.3, 34 – idézi: Fine, 2003, 90)

Opuscula Theologica et Scientifica 2(1): 33-58.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398. (Online)

Vág: Jicchák Luria 2. [Vág: Isaac Luria 2.] -

<https://doi.org/10.59531/ots.2024.2.1.33-58>

- 47 -

A megtisztulás csodás módszerei

Amikor valakinek segít, akkor a szándéka több annál, minthogy az érintett személy sorsán könnyítsen, mivel akár egy lélek meggyógyítása is kozmikus jelentőséggel bír, és hozzájárul a világ jobbításához. Ugyanilyen léptékű az is, ha csak egyetlen egy ember vétkezik és ezt követően nem gyógyítja meg a lelkét. Ilyenkor a kozmikus szöveten belül szakadás történik.

Metoposzkópia

A kabbalisták tudták jól, hogy az isteni birodalomhoz csak tiszta lélekkel közeledhetnek. Akinek nem sikerül elérnie a tökéletesség bizonyos szintjét, az nem tud eredményt elérni olyan bonyolult kontemplatív folyamatban, mint például a Luria által kidolgozott, az „istenség férfi és női oldala egyesülésének elősegítését”²⁴ célzó jichudimban. Ebben a megtisztulásban „jóvátételi tevékenységek”²⁵ (tikkunei ávonót) ajánlásával segít a tanítványainak. Ehhez először is megvizsgálja, hogy a „beteg” tanítványnak miért nem sikerült a szennyeződésektől megszabadulni. Tehát mielőtt konkrét tanácsot adna a lélek (további) tisztításának módszerére, diagnosztizál, mégpedig a metoposzkópia,²⁶ általa továbbfejlesztett, módszerével. Az eljárás során a tanítvány homlokáról a rá jellemző Szentírás-részletet „olvassa le”, és ebből von le következtetéseket. Leginkább a vizsgált személy bűneit azonosítja, melyek segítségével kiválasztja a tanítványnak megfelelő tisztítási eljárást – vagyis a terápiát.

Luria ezt a különleges képességét nem csak diagnosztikai célból használja. Vitál arról számolt be, hogy mestere a baráti körök esti összejövetelein minden alkalommal megvizsgálta tanítványai arcait, majd mindenkinek egyenként felolvasta a rájuk aktuálisan vonatkozó verset a Tórából, végül magyarázatot fűzött a versek ezoterikus jelentéseihez. A tanítványok ezután azt a feladatot kapták, hogy koncentráljanak a kapott szövegértelmezésre és mondják is el a verset esténként, elalvás előtt. Ha ezt megcsinálták és a lelkük alvás közben a felsőbb birodalomba jutott, akkor megtudhatják a vers jelentését teljes egészében. Ezzel a lelkük még tovább tisztul és az isteni birodalomban még magasabb szintekre emelkedik, ahol a Tóra további misztériumait ismerhetik meg. (Vital, é.n.2. – idézi: Fine, 1986, 91)

Álom inkubáció

Egy másik, Luria által kedvelt, módszer az álom inkubáció, ami már az ókorban is ismert gyógyítási eljárás²⁷ volt. (Az „incubatio” ebben az összefüggésben "bent alvást" jelent.) Ilyenkor az érintettek a felsőbb világokkal való összeköttetéshez szent helyeken-, míg halott bölcsek lelkeivel való kapcsolatba lépéshez azok sírjai mellett alszanak. Luria már csak azért is szerette ezt csinálni, mert különleges viszonyban volt a halottakkal. Vitál erről azt írta, hogy Luria állandóan halottakat látott maga körül: ahogy a sírokat nézte, látta a sírjuk felett

Opuscula Theologica et Scientifica 2(1): 33-58.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398. (Online)

Vág: Jicchák Luria 2. [Vág: Isaac Luria 2.] -

<https://doi.org/10.59531/ots.2024.2.1.33-58>

- 48 -

lebegő lelkeket, sőt, nem pusztán érezte a halottak jelenlétét és nem csak a "szent képzeletével" idézte meg azokat, hanem a „saját szemével” valóban látta a halottak lelkét. Számára a halottak keveredtek az élőkkel, együtt jelentek meg Cfát sziklái és fáin és természetesen a jelzett és jeltelen sírokon és azok körül. (Vital é.n.1, 117b- idézi: Chajes, 2003, 32)

Amikor leginkább kell a segítség: dibbuk

Azokat a viselkedéseket, amelyekről ma azt mondanánk, hogy mentális betegségekre utalnak, azokat a korabeli zsidó hagyományban – mint oly sok népcsoportéban – az emberekbe bújg gonosz szellemeknek, dibbukoknak tulajdonították. (A szó jelentése függés, ragaszkodás és ördög.) A legendák szerint a dibbukok korábban bűnös életet élt, de már halott emberek lelkei, akik bűneik miatt nem tudnak átvándorolni még élő személyek lelkeibe. A megszállottak általában nők, a testükbe behatoló ördögi lelkek pedig férfiak. A beteg addig nem gyógyul meg, amíg a gonosz birodalmából²⁸ jött dibbukot ki nem űzik belőle. A kifejezést egyébként csak a 17.sz. végén 18. sz. elején kezdték el használni. A korábbi megszállottság-történetekben a lélekvándorlásra ítélt bűnös férfi lelkét "ördögi léleknek" (rúách ráá) nevezték.

A dibbuk két további misztikus lehetőséget feltételez, a gilgult és az ibburt. A gilgul lélekvándorlást jelent. (A gilgullal kapcsolatban a szakirodalomban gyakran használják a transzmigráció, a metempsichózis és a reinkarnáció kifejezéseket is.) Bár a túlvilági lét egyáltalán nem idegen a zsidó gondolkodástól, a gilgullal és annak különféle kifejeződési formáival kapcsolatosan a zsidó vallásfilozófián belül (sincs) általánosan elfogadott elmélet²⁹. A kabbalisták minden további nélkül felhasználták a gilgult, mivel kézenfekvő eszköz volt misztikus magyarázataikhoz, sőt szinte szükségszerű velejárója az egyes eszmefuttatásoknak.

A másik jelenség a – dibbukkal pont ellentétes tartalmú – ibbur, ami telítettséget, átitatottságot, inkubációt jelent. Ibbur akkor történik, amikor nem gonosz, hanem egy igaz lélek száll meg egy időre valakit, és "termékenyíti meg" szellemileg. Ilyenkor a jámbor szentek lelke együtt él azzal a testtel, amelyben átmenetileg lakozik. Erre azért lehet szükség, mert vagy valamilyen különleges feladatot akar elvégezni a jószándékból megszállt lelken, vagy egy létfontosságú tanítást akar feltárni számára. Az igaz lélek ezt a megszállást vagy saját kezdeményezésére teszi, vagy egy arra érdemes misztikus személy szándékosan idézi elő. Ehhez azonban egy megtisztulási és felkészülési időszakra van szükség. Egyes ibbur-történetekben az ilyen jótékony megszállottság előfeltétele a "szövetség jelének" – például a teflin³⁰ – viselése. (Dennis, 2016, 206)

A dibbuk elűzésére (az ördögűzésre) a korabeli cfáti leírások nagyon kevés figyelmet fordítottak, valószínű, azért, mert ezt is titokban akarták tartani. A folyamat egyszerre

Opuscula Theologica et Scientifica 2(1): 33-58.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398. (Online)

Vág: Jicchák Luria 2. [Vág: Isaac Luria 2.] -

<https://doi.org/10.59531/ots.2024.2.1.33-58>

- 49 -

kettős segítségnyújtás, ugyanis a megszállt ember mellett a korábban bűnös életet élt ember lelkének (a dibbuknak) is segít, mert így az folytathatja útját a gilgulban. (Dennis, 2016, 114)

Faienstein (2003) a cfáti dibbuk-irodalom egy részét átnézve négy férfi és három női történetet talált a megszállottságról. Ez a „mintavétel” nem támasztja alá azt az – egyébként több szerző által kiemelt – sajátságot, hogy a dibbuk megszállottak többsége nő. A megvizsgált epizódok egyike Hájim Vitál története volt.³¹ Nem meglepő, hogy Vitál neve felbukkan a gonosz szellemek által megszállottak között, hiszen ő nagyon fogékony volt a misztikus csodákra és egyéb természetfölötti történetekre – melyek számára nyilván természeteseek voltak.

A Luria által javasolt ördögűző technikákról nincsenek leírások, pedig őt, mint spirituális vezetőt, párszor biztosan hívták a dibbuk kiűzésére. Úgy tűnik, vonakodott attól, hogy maga végezze el az ördögűzést, inkább megkérte Vitált erre, miután részletesen elmondta neki, mit kell csinálnia. (Chajes, 2017, 483) Az eljárással kapcsolatban annyi tudható, hogy szerinte a spirituális élet-adó erők a vérben találhatóak – megmaradva annál a pre-modern nézetnél, hogy az artériák azok a csatornák, amelyeken keresztül az élet-fenntartó szellemiség áramlik a testben. A gyógyítás – vagy legalábbis a diagnózis – ilyenformán a pulzusra való kézzelrúgással történik. (Fine, 2003, 166) Elengedhetetlen, hogy az ördögűző erős szívű maradjon és ne mutasson félelmet. A szellem csak a nagylábujj és a köröm között hagyhatja a testet; minden más távozási útvonal maradandó károsodást okozhat a megszállottnak. Lényeges, hogy a démont fenyegetésekkel és káromkodásokkal figyelmeztették, hogy ne lépjen be senki másba. (Freedman, 2019, 209) A dibbuk elkergetésére az álom inkubációt is ajánlja Luria, azonban nem világos, hogy ez miként űzi el az ördögöt.

Legendák

A Luriát övező tömérdek legenda kialakulásában ugyan a természetfölöttinek tűnő kvalitásai számítottak leginkább, de legalább ennyire fontos szerepet játszott a cfátiak fokozott messiásvárása, és az a készségük, hogy a csodákról szóló történeteket befogadják és misztikus tapasztalataikhoz kössék. A misztikus élményekre való fogékonyságukat vallásos gondolkodásuk fogalmi és szimbólumai alakították, amihez persze az kellett, hogy a zsidó misztikus tanítások illeszkedjenek a megélt tapasztalataikhoz. Azért sem lehetett túl nehéz ebben a légkörben csodákat észlelni, mert – legalábbis egy részük – a presztízzsel rendelkező tanítványok köréből szivároghattak ki. A kollektív tudat számára ilyenformán nem nagyon merülhetett fel a realitás és a misztikum közötti különbségtétel igénye.

Opuscula Theologica et Scientifica 2(1): 33-58.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398. (Online)

Vág: Jicchák Luria 2. [Vág: Isaac Luria 2.] -

<https://doi.org/10.59531/ots.2024.2.1.33-58>

- 50 -

Dreznitz levelei

Luriáról a legtöbbet – Hájim Vitál mellett – Solomon Dreznitz³² Cfátból 1607-ben küldött leveleiből ismert meg az utókor. Dreznitz még élő tanítványoktól és másoktól is – a legkülönbözőbb helyeken, mint például tanházakban, zsinagógákban, utcán és piactereken – gyűjtött történeteket és más emlékeket Luriáról. Az alábbi idézet Dreznitz első leveléből származik.

„... azért jöttem [Cfátba], hogy hírül adjam Luria nagyságát, Luria minden csodáját és nagy tetteit. Emléke legyen áldott a dicsőség földjén egész Izrael előtt, és itt Cfátban. ... [Csodás tetteinek emléke] mielőbb terjedjen és szilárduljon meg, ahogy azt tanítóm és rabbim ... mondta. Isten óvja és áldja meg őt és Izrael földjének rabbijait és nagy tudósait, akik vizet öntöttek a kezére [közvetlenül tőle tanultak], és akik saját szemükkel láttak tőle olyan csodákat, amelyeket az egész földön nem látott senki a tannaiták³³ napjai óta. Ahogy Rásbi [Simon bár Joháj rabbi], nyugodjék békében, úgy ő is rendelkezett minden erénnyel, így ismerte az emberek minden tettét, sőt a gondolataikat is. Bölcsességében meg tudta mondani, mi rejlik az emberek és inkarnációik arckifejezéseiben és lelkeiben, és meg tudta mondani, hogy a fákban, kövekben, állatokban és szárnyasokban milyen gonosz emberek születtek újjá; és meg tudta mondani, hogy az emberek gyermekkoruk óta a parancsolatokkal szemben milyen vétkeket követtek el; és tudta, hogy mikor tették jóvá ezeket a hibákat; és ismerte a madarak nyelvét és a repülésükből csodálatos dolgokat értett meg, úgy, ahogy arra a bibliai vers is utal: «az égi madár is elviszi a szót, és a szárnyas állat is bevádolná a te beszédedet» [Prédikátor 10:17]. És mindezt jámborsága, önmegtartóztatása és szent tisztasága révén értette meg.” (Kandia, 1629, 68a – idézi: Yassif, 2019, 197-198)

Ez a rövid levélrészlet tökéletesen összegzi szerzője benyomásait – pontosabban, amit benyomásaiból levele címzettjének üzeni szándékozott – Luria csodálatos képességeiről. A legendák gyors terjedésében az ilyen és a hozzá hasonló tartalmak számítottak leginkább.

Egy szent ember teremtése

A szent emberek teremtésével foglalkozó irodalom által említett feltételek és adottságok közül Luria többet is felmutathat. Világmegváltó elképzelései vannak, meghal a közösség érdekében³⁴ és tényleg – Rudolf Otto (1967) kifejezésével – „egészen más,” mint a többiek. Életének végső célja nem kevesebb, mint az égi és a földi tökéletesség elérése. Ehhez – mintegy szemléltető eszközként – szimbólumokból épít egy ragyogó teremtésnarratívát, melynek gyökeresen más a tartalma, mint a Biblia közismert hatnapos teremtéséé. Az alábbiakban három legenda tömörített változata illusztrálja, milyen legendák alakították a csodás képességekkel rendelkező cádik képet. Az első egy rövid epizód, ami álomfejtő és

Opuscula Theologica et Scientifica 2(1): 33-58.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398. (Online)

Vág: Jicchák Luria 2. [Vág: Isaac Luria 2.] -

<https://doi.org/10.59531/ots.2024.2.1.33-58>

- 51 -

jövőbelátó képességeit mutatja be; a másodikban (a „két ökör” legendájában) sűrítve jelennek meg természetfölötti adottságai; a harmadik azt meséli el, miként magyarázza, hogy tudását nem írja le az utókor számára.

Az álomfejtő és jövőbelátó

Luria szerteágazó bölcsessége – túl a Zóhár magyarázatain, az emberek gyógyításán, a madarak éneke megértésén és az élők és a holtak közötti kapcsolatteremtés képességén – az álomfejtésre és – ahogy azt számos róla szóló történet tartalmazza – a jövőre vonatkozó ismeretekre is kiterjedt. Egy ilyen viszonylag egyszerű eset közvetlen forrása egyik tanítványa, Sagis rabbi, akinek történetéről Vital így számolt be:

„... azt hallottam a tanítómról (legyen áldott az emléke), a bölcs Slomó Sagis rabbitól (oltalmazza és áldja meg őt az Irgalmas Egy), hogy álmában egyszer azt látta, hogy a tefillinje elszakadt, ezért új tefillint rendelt. Az álomról a tanítónk (legyen áldott az emléke) elmondta, hogy az azt jelenti, hogy a felesége terhes lesz egy fiúval, akit majd elvetél, és utána még egyszer terhes lesz, megint egy fiúval, aki viszont élni fog. Később pont úgy történt minden, ahogy azt előre megmondtam.” (Vital, é.n.3., 15a – idézi: Yassif, 2019, 208-209)

Luria a titkos tudás ismeretében könnyedén megfejti az álmot, és mivel a jóslat (természetesen) be is következik, az nyilvánvalóan bizonyítja csodálatos – a többi emberét meghaladó – képességeit.

A teremtés egyik szimbóluma a „Két ökör” legendájában

A „Két ökör” legendájában Jákob Abulafia rabbi felkeresi Luriát, aki már a találkozásuk előtt tudta, hogy Abulafia azért jön, mert Egyiptomba készülődik és ajánlólevelet szeretne kapni. Luria közli vele, hogy az utazására nagy szükség van, de ennek valódi okát csak visszatérése után fogja megérteni. Sikeres egyiptomi tartózkodása után Abulafia elindul hazafelé és csatlakozik egy karavánhoz. Útközben egy pihenőnél mély álomba merül, a karaván pedig otthagyja. Amint felébred, egy idegen helyen találja magát – egyedül. Egyszer csak egy ökörrel szántó ember bukkan fel előtte, amint éppen ütlegeti az ökröt, majd hirtelen az ember átváltozik ökörre, a másik ökörből pedig ember lesz, aki rögtön verni kezdi az imént még ember volt ökröt. Ez az átalakulás aztán egész nap folytatódik – ökörből emberré, emberből ökörre. Végül napnyugtakor mindketten emberi alakban jelennek meg és – miután megtudják, hogy az eltévedt utazó Cfátból származik – könyörögnek neki, hogy kérje meg Luriát, gyógyítsa meg a lelküket.

Mikor Abulafia visszaérkezik Cfátba, akkor Luria már tudja, hogy útja során mit élt át a két emberrel és így fogadja: tudom, "azért jöttél, hogy elmondd nekem az ökrök történetét, de fölösleges, mert én már mindent tudok róluk. Miattuk mondtam neked, hogy el kell menned erre az utazásra". Később hozzáteszi azt is, hogy a két férfi azért volt büntetésben,

Vág: Jicchák Luria 2. [Vág: Isaac Luria 2.] -

<https://doi.org/10.59531/ots.2024.2.1.33-58>

- 52 -

mert életük során mindig leborotválták a szakálluk szélét, és hogy az utazásra azért volt szükség, hogy ezzel magára vállalja a két férfi tikkun feladatát, vagyis korábbi helytelen cselekedeteik lelkükre gyakorolt rossz hatásának helyrehozatalát. További beszélgetésükből megtudjuk, hogy az utazásnak volt egy másik oka is. Abulafia kérdésére, hogy „mi köze van ennek a két férfinak hozzám, miért kellett miattuk elmennem?“, Luria feltár egy újabb titkot, miszerint Abulafia lelke össze van kapcsolódva a két férfiével és így ő maga is csak azzal juthatott a belső megtisztuláshoz, hogy a két szenvedő embert a tikkunhoz segítette.

A régóta ismert dramaturgia szerint csak a mese végén derül ki, hogy a csúcspontba – jelen esetben két csúcspontba – Luria legfontosabb szimbóluma, a helyreállítás (tikkun) került. Ennek eléréséhez csodákra, Luria jövőbelátására és segítőszándékára volt szükség. A szöveg nem mondja ki, de mintha Luria titkos utasítására történne minden. A többi szereplőnek szinte semmilyen önálló döntése nincs. A történet végén Abulafia és a büntetésüket letöltő emberek megtisztulnak és így már alkalmasak a világban nekik szánt feladatok teljesítésére. Mint sok más legendában, ebben is azt tekintik titoknak (amit természetesen Luria jól ismer), ami az emberek lelkét vagy sorsát érinti.

Nem írt le semmit

Már Luria idejében sűrűn visszatérő kérdés volt, hogy a mester miért nem írt le semmit, pedig a tanításai korszakos jelentőségűek, és ezt a kortársak is érzékelték. Még az olyan dolgok leírásától is tartózkodott, mint a rituálék. Imakönyvet sem állított össze és ennek okát a tanítványok nem ismerték. Egy alkalommal azonban Cfát bölcsei ezekkel a szavakkal kérdezték Luriát:

„Mesterünk, Izrael gyertyája, a Mindenható oly nagy bölcsességet adott Kiválóságodnak, miért nem alkot a Rabbi egyetlen jó és tanulságos művet, hogy a Tóra ne merüljön feledésbe Izraelben?“ Ő ezekkel a szavakkal válaszolt nekik: „Tengernyi tinta, égboltnyi pergamen és az összes nádtoll nem lenne elegendő ahhoz, hogy minden bölcsességemet leírjam. És amikor elkezdek felfedni nektek egy titkot a Tórából, akkor annyi bőség sokszorozódik bennem, mint egy gyors sodrású folyóban, és keresem a trükköket, hogyan nyissak nektek egy vékony kis csatornát, ... hogy elmondhassak nektek egyetlen titkot a Tórából, csak egy aprócska dolgot, amit el tudtok viselni, hogy ne szaporodjon számotokra többre, mint amennyit az erőtök elbír és így az egészet elveszítsétek, mint egy csecsemő, aki fuldoklik, mert szopás közben túl sok tej jött az anyja melléből. Ezért azt tanácsolom, hogy mindenki írja le saját maga számára mindazt, amit tőlem hall, és így az megmarad az emlékezetében és a következő nemzedékek számára is.“ (Kandia, 1629, 38a – idézi: Yassif, 2019, 214-215)

Ez a legenda végtelen bölcsességéről szól és persze arról is, hallgatóságához képest milyen spirituális távolságra helyezi önmagát. Azzal, hogy némi nyomás ellenére sem

Opuscula Theologica et Scientifica 2(1): 33-58.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398. (Online)

Vág: Jicchák Luria 2. [Vág: Isaac Luria 2.] -

<https://doi.org/10.59531/ots.2024.2.1.33-58>

- 53 -

hajlandó semmit leírni, hozzájárul az alakját övező misztikus rejtély fokozódásához. Azt vallja továbbá, hogy a kabbalában rejlő tudás nem érhető el a betűk véges minőségén keresztül. Azt egy olyan mestertől kell kapni, aki maga is egy előtte lévőtől jutott hozzá. A misztikus hagyomány átélése és a lelkek összeolvadása az istenivel, lényegénél fogva, nem sűríthető betűkbe. Feltűnő, hogy ebben a történetben semmilyen csoda, semmilyen különleges képesség nincs említve. Valószínű, hogy ez az epizód tényleg így történt és ezek tényleg Luria szavai voltak.

Leo Modena Dreznitz leveleiről és a népi hiedelmekről

Luria legendákban terjedő csodáival kapcsolatban hamar megszületett az első kritika. Az evilági racionalitást képviselő Leo Modena, velencei tudós (1571–1648) 1620-ban lejegyzett³⁵ „Ordító oroszán” (Ari Nohem) című írásában felsorolja Luria csodáinak lehetetlenségét. Például hivatkozik Luria egyik különleges képességére, miszerint „az emberek [...] arról a csodájáról beszélnek, hogy mindenkiről tudja, hogy az előző életében [gilgul] milyen volt a lelke” (Modena, 1840, – idézi: Yassif, 2019, 197-198); és elmondja azt a legendát is, amelyik Illés próféta jelenlétéről szól Luria körülméletlésekor, majd némi iróniával jegyzi meg, hogy – a történet szerint – Luria apján kívül senki sem látta a bibliai prófétát. Modena – elemezve a csodákról szóló beszámolókat szövegét – megállapítja, hogy azok olyan történetekről szólnak, amilyeneket az emberek egymásnak mesélnek. Tehát a legendák forrásai nem olyan emberek, akik látták vagy megtapasztalták a csodákat. Ez a kritikai szemlélet Modena más szövegrészeiből is kiderül.

A Luriáról szóló emlékeket elemző vallástörténészek – ahogy azt Modena is tette – felfigyeltek arra a sajátosságra, hogy a történeteket valaki egyszerűen „elmondja”. Ez kétségtelenül csökkenti az ilyen elbeszélések hitelességét. Érthető módon elsősorban azokat a történeteket tekintették hitelesnek, amelyeket több egymástól független forrás hasonlóképpen írt le. Például, többen is említik Luriának azt a tulajdonságát, hogy nem minden esetben vett részt olyan történésekben, amiket utóbb neki tulajdonítottak, hanem másvalakit, legtöbbször Vitált kérte meg, hogy helyettesítse őt. Ez természetesen segít egy, a valóságot jobban közelítő Luria-kép kialakításához.

Luria – tanításairól, rítusairól – a tanítványi körön kívülről viszonylag kevés visszajelzést kaphatott. A róla szóló legendák jórésze csak a halála utáni évtizedekben terjedtek el széleskörűen. Yassif (2019) ezeket „népi legendáknak” tartja, mégpedig olyan értelemben, hogy nem azt nézi, hogy ki a szerző, hanem hogy mennyire terjedtek el a társadalom széles köreiben. A legendákra, mint kulturális értékre tekint, melyeken keresztül az emberek kívánságaikat vagy félelmeiket fejezik ki. Nem azt nézi, hogy ki a forrása az egyes történeteknek, hanem hogy a társadalom jelentős része mennyire nyitott azokra, mennyire adoptálja azokat. Nem lehet megállapítani, hogy ezek közül melyik volt az – ha egyáltalán volt olyan – amelyikről Luria tudomást szerzett. De ha el is jutott hozzá egy-kettő, azt nem

Vág: Jicchák Luria 2. [Vág: Isaac Luria 2.] –

<https://doi.org/10.59531/ots.2024.2.1.33-58>

- 54 -

tudhatjuk meg, mert nem cáfolt semmit. Hallgatott, és ezzel hozzájárulhatott az őt övező legendák kialakulásához, fokozva ezzel az őt körülvevő misztikumot.

IRODALOMJEGYZÉK

- [1.] Benayahu, M. (1967): The Toledo Ha-Ari and Luria's „Manner of life”. – Ben-Zvi Institute, Jerusalem
- [2.] Chajes, J. H. (2003): Between Worlds: Dybbuks, Exorcists, and Early Modern Judaism. – Jewish Culture and Contexts, Philadelphia: University of Pennsylvania Press. <https://doi.org/10.9783/9780812201550>
- [3.] Chajes, J. H. (2017): Magic, Mysticism, and Popular Belief in Jewish Culture (1500-1815). – In: Jonathan Karp and Adam Sudcliffe, eds., The Cambridge History of Judaism, vol. 7: The Early Modern World, 1500-1815, Cambridge: Cambridge University Press <https://doi.org/10.1017/9781139017169.019>
- [4.] Czövek J. és Szulovszky J. (szerk.) (2017): Közvetítő Tanulmányok Hoppál Mihály 75. születésnapjára. – Magyar Vallástudományi Társaság Budapest ([scribd.com](https://www.scribd.com))
- [5.] Dennis, G. W. (2016): The Encyclopedia of Jewish Myth, Magic and Mysticism, Second Edition. – Llewellyn Publications, Woodbury.
- [6.] Dweck, Y. (2011): The Scandal of Kabbalah. – Princeton University Press, Princeton and Oxford <https://doi.org/10.23943/princeton/9780691145082.001.0001>
- [7.] Faierstein, M. M. (2003): Maggidim, Spirits, and Women in Rabbi Hayyim Vital's Book of Visions. – In: Goldish, M.: Spirit Possession in Judaism, Wayne State University Press, Detroit, 186-196.
- [8.] Faierstein, M. M. (2007): Charisma and Anti-Charisma in Safed: Isaac Luria and Hayyim Vital. – Journal of the Study of Sephardic and Mizrahi Jewry 1 (2): 5-6.
- [9.] Faierstein, M. M. (2017): The Possession of Rabbi Hayyim Vital by Jesus of Nazareth, Kabbalah. – Journal for the Study of Jewish Mystical Texts 37(2017): 29-36.
- [10.] Fine, L. (1986): The Art of Metoposcopy: A Study in Isaac Luria's Charismatic Knowledge. – Association for Jewish Studies Review 11(1):79-101. <https://doi.org/10.1017/S0364009400001525>
- [11.] Fine, L. (2003): Physician of the Soul, Healer of the Cosmos: Isaac Luria and his Kabbalistic Fellowship. – Stanford Studies in Jewish History and Culture, Stanford University Press, Stanford. <https://doi.org/10.1515/9781503618619>
- [12.] Freedman, H. (2019): Kabbalah: Secrecy, Scandal and the Soul. – Bloomsbury Continuum, London

Opuscula Theologica et Scientifica 2(1): 33-58.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398. (Online)

Vág: Jicchák Luria 2. [Vág: Isaac Luria 2.] -

<https://doi.org/10.59531/ots.2024.2.1.33-58>

- 55 -

- [13.] Garb, J. (2008): The cult of the Saints in Lurianic Kabbalah. – The Jewish Quarterly Review 98(2):203-229. <https://doi.org/10.1353/jqr.0.0002>
- [14.] Green, A. (1979): Tormented Master: A Life of Rabbi Nahman of Bratslav. – The University of Alabama Press, Tuscaloosa
- [15.] Green, A. (1992): Nahman of Bratslav's Messianic Strivings, 389-432. – In: Saperstein, M. (ed): Messianic Movements and Personalities in Jewish History, New York Univ. Press, New York, London
- [16.] Idel, M. (1998): Messianic Mystics. – Yale University Press, New Haven and London
- [17.] Idel, M. (1993): "One from a town, two from a clan" – the diffusion of Lurianic Kabbala and Sabbateanism: A Re-Examination. – Jewish History 2(7):79-104. <https://doi.org/10.1007/BF01844623>
- [18.] Kandia, Y. (1629): Ta'alumot Khokhma
- [19.] Liebes, Y. (1992): Two Young Roes of a Doe' The Secret Sermon of Isaac Luria Before his Death, (hebrew). – Mehqarei Yerushalayim 10.
- [20.] Meroz, R. (1988): Redemption in the Lurianic Teaching – Thesis Submitted for the Degree "Doctor of Philosophy". – Submitted to the Senate of the Hebrew University, Jerusalem
- [21.] Meroz, R. (1993): Faithful Transmission versus Innovation: Luria and his Disciples. – In: Gershom Scholem's Major Trends in Jewish Mysticism 50.
- [22.] Modena, L. (1840): Ari Nohem /Eimat HaMafgia, Leipzig
- [23.] Otto, R. (1997): A szent. – Osiris Kiadó, Budapest
- [24.] Scholem, G. (1961): Major trends in jewish mysticism. – Schocken Books, Jerusalem, New York
- [25.] Scholem, G. (1971): The Messianic idea in Kabbalism. – In: Scholem The Messianic idea in Judaism, Schocken, New York
- [26.] Scholem, G. (1973): Sabbatai Sevi - The Mystical Messiah (1626-1676), Bollingen Series XCIII. – Princeton University Press, Princeton
- [27.] Scholem, Gershom (1981) The Concept of Kavvanah in the Early Kabbalah. – In: Alfred Jospe ed.: Studies in Jewish Thought: An Anthology of German Jewish Scholarship, Detroit: Wayne State University Press, 162-180.
- [28.] Scholem, G. (1991): A messianisztikus eszme a zsidóságban. – Múlt és Jövő (4):17-30.
- [29.] Szécsi J. (2013): Judaisztikai érintések. – Keresztény-zsidó Társaság, Budapest
- [30.] תמר, ד., & Tamar, D. (1963). Luria and Vital as the Messiah Ben Joseph / ו"והרהר י"האר / יוסף-בן כמשיח. Sefunot: Studies and Sources on the History of the Jewish Communities in the East / ספונות / במזרח ישראל קהילות לתולדות ומקורות מחקרים: ספונות <http://www.jstor.org/stable/23415158>

Opuscula Theologica et Scientifica 2(1): 33-58.

A Wesley János Lelkészsképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398. (Online)

Vág: Jicchák Luria 2. [Vág: Isaac Luria 2.] -

<https://doi.org/10.59531/ots.2024.2.1.33-58>

- 56 -

- [31.] Tamar, D. (1958): The Messianic Expectations in Italy for the Year 1575. - [Hebrew], Sefunot (2): 61-88.
- [32.] Tamar, D. (1963): "Ha-ARI we ha-Ra aV ke-Mashi'a ben Yosef," in Sefunot 7, 167, has collected the relevant sources. On this particular matter, cf. 17.0
- [33.] Vág, A. (2023a): Jicchák Luria és körének útjai az Istenhez - 1. rész: A vallásgyakorló. - Opuscula Theologica et Scientifica 1(1):63-84.
<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.63-84>
- [34.] Vág, A. (2023b): Cfát aranykora. - Szombat online. Zsidó politikai és kulturális folyóirat (2023-04-28) <https://www.szombat.org/hagyomany-tortenelem/cfat-aranykora>
- [35.] Vital, H. (é.n.1.): Sefer ha-Gilgulim, (A reinkarnációk könyve)
- [36.] Vital, H. (é.n.2.): Sha'ar ha-Gilgulim (A reinkarnációk kapuja)
- [37.] Vital, H. (é.n.3.): Sha'ar Ruach haKodesh (Szent lélek kapuja)
- [38.] Vital, H. (é.n.4.): Sefer ha-Hezyonot (A látomások könyve) (Morris Faienstein, 1999, Jewish Mystical Autobiographies, (archive.org))
- [39.] Vital, H. (é.n.5.): Sha'ar ha-Mitsvot, Parashat Ekev (A micvák kapuja, Ekev hetiszakasz)
- [40.] Vital, H. (é.n.6.): Sha'ar ha-Mitsvot, Parashat Qedoshim (A micvák kapuja, Kedoshim hetiszakasz)
- [41.] Vital, H. (é.n.7.): Sha'ar ha-Mitsvot, Parashat Ki Tetse (A micvák kapuja, Ki Técé hetiszakasz)
- [42.] Vital, H. (é.n.8.): Éc Hájim (Életfa)
- [43.] Yassif, E. (2019): The Legend of Safed: Life and Fantasy in the City of Kabbalah. Raphael Patai Series in Jewish Folklore and Anthropology. - Wayne State University Press
- [44.] Weinstein, R. (2012): Kabbalistic Innovation in Jewish Confraternities in the Early Modern Mediterranean. - In: Terpstra, A. et al. eds.: Faith's Boundaries: Laity and Clergy in Early Modern Confraternities, Brepols Publ. Turnhout.
<https://doi.org/10.1484/M.ES-EB.4.00035>
- [45.] Yerushalmi, Y. (2000): Záchor, Osiris - ORZSE, Budapest

Absztrakt. Ez az írás a második része annak a kétrészes tanulmánynak, amely a zsidó misztika legismertebb alakjának, Jicchák Luriának Cfátban folytatott tevékenységeit foglalja össze. Ez a tanulmány tovább színesíti Luria portréját, kiemelve különleges vallási géniuszát, ezen belül válaszait az élet néhány nagy kérdésére és kifejti a messiási gondolat megjelenését életművében. Ezt követően személyes kapcsolatait illusztrálja néhány kiemelt gondolattal és rövid történettel. Az írás ízelítőt kínál Luria gondoskodó, jótékonykodó, lelket gyógyító tevékenységeiből és csodás módszereinek alkalmazásából. Végül kitér a legendákra, mint a Luriáról, a szent emberről kialakult kép formálásának és terjedésének forrásaira.

Opuscula Theologica et Scientifica 2(1): 33-58.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398. (Online)

Vág: Jicchák Luria 2. [Vág: Isaac Luria 2.] –

<https://doi.org/10.59531/ots.2024.2.1.33-58>

- 57 -

APPENDIX

---

¹ Vág, 2023a

² Összegyűjtött imáit halála után tették közzé.

³ 2. századi misztikus bölcs, a hagyomány szerint a Zohár szerzője.

⁴ 1. századi bölcs, a római elnyomás elleni küzdelem legismertebb alakja.

⁵ Az emanáció és az égi szférákból a földre lehulló fényrészecskék rabszolgasága a gnosztikus mitológia tipikus elemei.

⁶ Scholem (1961) szerint a sok új rítus közvetlen válasz volt 1492-re. Idel (1993) szerint ezek a tendenciák már az kiűzetés előtt megvoltak, például a Zohárban. Yerushalmi (2000) szerint „Luria kabbalája ... a spanyol kiűzetéssel állt kapcsolatban .. arra adott önálló választ képviselt.”

⁷ Luriánál az Első Ádám (Adam Kadmon), aki maga volt a Mindenség, az összehúzódás után létrejött üres teret (tehiru) kitöltő isteni sugárból teremtődött. Szerepel a Talmudban is az első ember, akinek „teste a földtől az égig ér”. (Hagiga 12a sefaria.org)

⁸ József fia Messiás a két legfontosabb messiás egyike (a másik messiás Dávid házából származik), aki a zsidó hagyomány szerint meghal a Góggal és Magóggal vívott harcban, ahol „semmit sem vált meg, csak a világ hatalmaival folytatott végső harcot testesíti meg”. (Scholem, 1991, 23)

⁹ Részletesen: Vág, 2003, 77-78

¹⁰ Simon bár Joháj rövidített neve

¹¹ 1-2. században élt rabbi, a Merkava miszticizmus egyik kulcsszereplője.

¹² Zohar / Metzora / Chapter 16 "Két fiatal öz" (zohar.com)

¹³ Szó szerint: toldalék, kiegészítés. Ebben az esetben valószínűleg a Zohár egyik fejezetére vonatkozik.

¹⁴ A Sziklának több átvitt értelme is van, ebben a szövegrészben Istent jelent.

¹⁵ A gránátalma az igaz ember szimbóluma, mivel 613 magja megfelel a Tóra 613 micvájának.

¹⁶ Itt Isten jegyese. Részletesen: Vág, 2023, 74.

¹⁷ Ez a magyarázat a Talmudban is megtalálható, a luriánus kabbalához sokkal kisebb hangsúllyal.

¹⁸ Daniel Matt | The Feminine Aspect of God: Shechina
<https://www.youtube.com/watch?v=XZ13NozCoWQ>

¹⁹ Neves cfáti kabbalista, Luria kortársa. Részletesen: Vág, 2023, 74.

²⁰ Szombat vagy ünnepnap búcsúztatására tartott szertartás.

²¹ Vitál valószínűleg a firenzei eredetű "arany florin" mintájára készült, az Ottomán birodalomban akkor használatos florinra gondolt.

²² Imaszíjak

²³ Négy növényből álló csokor (ünnepi kellék)

Opuscula Theologica et Scientifica 2(1): 33-58.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398. (Online)

Vág: Jicchák Luria 2. [Vág: Isaac Luria 2.] –

<https://doi.org/10.59531/ots.2024.2.1.33-58>

- 58 -

---

²⁴ Részletesen: Vág, 2023a, 71

²⁵ Részletesen: Vág, 2023a, 76

²⁶ A metoposzkópia segítségével a beteg személyiségét lehet megismerni és a sorsát megjósolni a homlok formája, a rajta lévő redők vagy betűk alapján.

²⁷ Részletesebben: Czövek és Szulovszky, 2017, 212

²⁸ A kabbalában a gonosz birodalmát Szitra Ahrának nevezik. A Sátán nem nagyon jelenik meg a kabbalisztikus mitológiában, a szerepét inkább a démonok töltik be.

²⁹ Részletesen: Szécsi, 2013, 278

³⁰ Imaszíj és a homlokon viselt, szent szöveget tartalmazó kis fekete doboz

³¹ Részletesen: Faienstein (2017)

³² Részletesen: Vág, 2023a, 65

³³ Ókori írásmagyarázók, a Talmud bölcsei

³⁴ Utalás a József fia Messiás párhuzamra.

³⁵ Nyomtatásban 1840-ben jelent meg.

Opuscula Theologica et Scientifica 2(1): 33-58.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398. (Online)

